

बी.ए. तृतीय सेमेस्टर, परीक्षा-दिसम्बर, 2016
संस्कृत साहित्य

(नाटक, व्याकरण और रचना)

समय: 3 घण्टे

पूर्णांक-70 न्यूनांक-23

इकाई-1

1. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो श्लोकों की ससंदर्भ व्याख्या कीजिये:- 20
- (i) मधुरमिव वदन्ति स्वागतं भृङ्गशब्दै-
नर्तमिव फलनम्रैः कुर्वतेऽमि शिरोभिः ।
मम ददत इवाघ्यं पुष्पवृष्टीः किरन्तः
कथमतिथिसपर्यां शिक्षिताः शाखिनोऽपि ॥
- (ii) उष्णीषः स्फुट एष मूर्धनि विभात्यूर्णयमन्तभ्रूवो-
श्चक्षुस्तामरसानुकारि हरिणा वक्षस्थल स्पर्धते ।
चक्राङ्कश्च यथा पदद्वयमिदं मन्ये तथा कोप्ययं
नो विद्याधरचक्रवर्तिपदवीम प्राप्त विश्राम्यति ॥
- (iii) यद्विद्याधर राजवंशतिलकः राज्ञः सतां सम्मतो
रूपेणाप्रतिमः पराक्रमधनो विद्वान् विनीतो युवा ।
यच्चासूनपि सन्त्यजेत् करुणया सत्त्वार्थमभ्युद्यत-
स्तेनास्मै ददः स्वसारमतुला तुष्टिर् विषादश्च मे ॥
- (iv) स्वशरीरमपि परार्थो यः खलु दद्यादयाचितः कृपया ।
राज्यस्य कृते स कथं प्राणीवध क्रौर्यमनुमन्ये ॥
- (ख) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिये:- 5
- अ- सूत्रधार   ब- प्रस्तावना
स- नेपथ्य   द- कञ्चुकी ।
- (ग) निम्नांकित किन्हीं दो सूक्तियों का भावार्थ लिखिये:- 5
- अ- आयासः खलु राज्यमुज्झित गुरोस्तत्रास्ति कश्चिद्रुणः ।
ब- वन्द्याः खलु देवताः ।
स- परोपकाराय शरीरलाभः ।
द- समागमो भवति पुण्यवताम् ।

-2-
इकाई-2

2. नागानन्दम् के नायक का चरित्र-चित्रण कीजिये । 10
अथवा
नागानन्दम् के पञ्चम अङ्क का सारांश लिखिये ।
इकाई-3

3. निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच वाक्यों का वाच्य परिवर्तन कीजिये:- 10
- (i) बालकः ग्रन्थं पठति ।
(ii) सा विद्यालयं गच्छति ।
(iii) अहं त्वां पश्यामि ।
(iv) रामेण श्लोकः पठ्यते ।
(v) तेन विद्यालयः गम्यते ।
(vi) अहं पठामि ।
(vii) मया लिख्यते ।

इकाई-4

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो सूत्रों की सोदाहरण व्याख्या कीजिये:- 10
- (i) संख्या वंशेन
(ii) तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन
(iii) षष्ठी
(iv) उपमानानि सामान्यवचनैः ।

इकाई-5

5. निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच शब्दों का प्रयोग करते हुए वाक्य रचना कीजिये:- 10
- (i) सह   (ii) कदा
(iii) परितः   (iv) उपकृष्णम्
(v) राजपुरुषः   (vi) पितरो
(vii) शिवकेशवौ   (viii) पीताम्बरः ।